

Vergaderjaar 2021–2022

23 432

De situatie in het Midden-Oosten

Nr. 490

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 14 juni 2022

Met deze brief kom ik graag tegemoet aan het verzoek van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken om de Kamer schriftelijk te informeren over actuele ontwikkelingen in Israël en de bezette Palestijnse gebieden en om een verslag te sturen van mijn reis (inclusief aanleiding, gesprekspartners en resultaten), voorafgaand aan het commissiedebat «Hoofdlijnen Buitenlandse Zaken».

Actuele ontwikkelingen

De gewelddadige escalatie tussen Israël en Gaza van mei en juni 2021 ligt inmiddels een jaar achter ons. Het aantreden van een nieuwe Israëlische regering in juni 2021 en het houden van lokale Palestijnse verkiezingen in december 2021 leken een nieuwe fase met positieve dynamiek in te luiden. In de afgelopen maanden is echter weer sprake van oplopende spanningen. In deze brief geef ik u hiervan een chronologisch overzicht.

Eind maart werd Israël opgeschrikt door drie aanslagen die qua aard en ernst anders zijn dan wat de laatste jaren gebruikelijk was in Israël en de Palestijnse gebieden. Hierbij waren elf doden te betreuren. Afgaande op de nieuwsberichten hierover, werden de eerste twee aanslagen gepleegd door Israëliërs met een Arabische achtergrond die aanhangers waren van het gedachtengoed van de Islamitische Staat. De derde aanslag werd uitgevoerd door een Palestijn afkomstig van de Westelijke Jordaanoever. De aanslagen vonden plaats tegen de achtergrond van de *Negev Summit* waar voor het eerst de Ministers van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten (VS), de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Bahrein, Marokko, Egypte en Israël bijeen kwamen. Tijdens die ontmoeting werd gesproken over de verbeterende betrekkingen en onderlinge veiligheids-samenwerking tussen de landen. Hiermee lijkt actieve opvolging te worden gegeven aan de normalisatie tussen deze landen. De VAE en Marokko hebben met Israël een (vrij)handelsakkoord gesloten, en Bahrein heeft meerjarige samenwerking afgesloten op gebieden als innovatie, voedsel- en waterzekerheid, gezondheidszorg en handel. In april volgden

nog twee aanslagen waarmee het totaal aantal slachtoffers opliep tot 19. Deze aanslagen werden opnieuw door Palestijnen afkomstig van de Westelijke Jordaanoever gepleegd. De dreiging van toekomstige aanslagen, onder andere door de oplopende spanningen, blijft reëel. Ik heb mijn afschuw over deze ontwikkelingen geuit, zowel publiekelijk als in ontmoetingen met de Israëlische Minister van Buitenlandse Zaken Lapid en de Palestijnse Minister van Buitenlandse Zaken Malki.

In reactie op deze aanslagen startte Israël enkele grootschalige veiligheidsoperaties, met name in de omgeving van Jenin op de Westelijke Jordaanoever. Bij deze operaties, die vaak uitliepen op zware vuurgevechten met Palestijnse militante groeperingen, zijn veelvuldig arrestaties uitgevoerd en (onschuldige) slachtoffers gevallen, waaronder kinderen. Het juridische proces dat volgt voor gearresteerde Palestijnen is vaak onduidelijk of ontbreekt, en de geweldsincidenten waarbij slachtoffers vallen worden slechts incidenteel onderzocht. Volgens cijfers van het Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken van de Verenigde Naties (OCHA) vielen er sinds begin maart tot en met eind mei op de Westoever 39 Palestijnse doden (inclusief 10 kinderen) en 4.001 Palestijnse gewonden (waarvan 335 kinderen). Ook werd 1 Israëlische militair gedood en raakten er 32 Israëliërs gewond (waarvan 10 militairen).

Al-Jazeera journaliste Shireen Abu Akleh kwam op 11 mei jl. om het leven bij de verslaglegging van één van de operaties in Jenin. Over de exacte toedracht bestaat veel onduidelijkheid. Ik heb hierover publiekelijk mijn afschuw geuit en direct opgeroepen tot een transparant en grondig onderzoek. Het is essentieel dat de feiten over de toedracht boven water komen. Israël heeft aangegeven een gezamenlijk onderzoek te willen doen met de Palestijnse Autoriteit. Deze heeft op haar beurt dit naast zich neergelegd en het Internationaal Strafhof gevraagd om onafhankelijk onderzoek te doen naar de dood van Shireen Abu Akleh (zie ook beantwoording op Kamervragen van het lid Kuzu (Aanhangsel Handelingen II 2021/22, nr. 3031)) lid Van der Lee (Aanhangsel Handelingen II 2021/22, nr. 3033). Nederland is voorstander van een gezamenlijk onderzoek en heeft beide partijen met klem opgeroepen deze verantwoordelijkheid op zich te nemen. Indien dit behulpzaam is en beide partijen hiervoor openstaan dan zou een internationale derde partij het onderzoek kunnen ondersteunen. Schokkend was het politieoptreden tijdens de begrafenisstoet van Abu Akleh. Familieleden en rouwenden hebben het recht om waardig afscheid te kunnen nemen. Ik verwelkom de aankondiging – en acht het noodzakelijk – dat de Israëlische politie onderzoek doet naar het eigen optreden. Nederland zal dit blijven volgen (zie ook beantwoording op Kamervragen van het lid Sjoerdsma (Aanhangsel Handelingen II 2021/22, nr. 3118)).

In de maand april vielen Islamitische, Joodse en Christelijke feestdagen samen, wat aanleiding gaf tot onrust in Oost-Jeruzalem, specifiek op de Tempelberg/Haram al-Sharif. Er is door Israëlische en Palestijnse autoriteiten alsmede door Jordanië veel geïnvesteerd in de-escalerende maatregelen, zowel voor als tijdens de feestdagen. Hierdoor was de veiligheidssituatie beter dan vorig jaar. Er vonden echter wel zorgwekkende incidenten plaats. De route van de vlaggenmars op Jeruzalem-dag (29 mei jl.) liep door de islamitische wijk van de oude stad, hetgeen als provocerend is ervaren door Palestijnen. Extreem nationalistische groepen gebruikten racistische leuzen en geweld, wat direct is veroorzaakt door gezagsdragers aan beide kanten. Het betreden van de Al-Aqsa moskee door de Israëlische politie, en het toegenomen aantal Joodse gelovigen dat de Tempelberg wil bezoeken om hardop te bidden, raakt aan de bestaande afspraken over hoe de vrede te bewaren tussen de verschillende geloven op de heilige plaatsen. Nederland acht het van

belang dat deze afspraken worden gehandhaafd en dat niet wordt getornd aan de status quo. Volgens OCHA vielen er in deze periode in Oost-Jeruzalem 324 Palestijnse gewonden (van wie 43 kinderen) en 14 Israëlische gewonden (van wie 3 militairen). Dit jaar hield Hamas zich grotendeels – op enkele raketbeschietingen na – afzijdig waardoor er vooralsnog geen escalatie heeft plaats gevonden zoals in mei vorig jaar.

Begin mei deed het Israëlische Hooggerechtshof een uitspraak waarin werd herbevestigd dat de Israëlische regering het Masafer Yatta gebied als militair oefenterrein mag gebruiken en dat de Palestijnse bewoners geen eigendomsrechten in het gebied kunnen doen gelden. Met deze uitspraak staat de weg vrij om meer dan 1.000 Palestijnen uit huis te plaatsen, hun dorpen te doen verlaten en gebouwen te vernielen. Nederland heeft Israël bilateraal, en in een verklaring met veertien EU-lidstaten, opgeroepen hier geen actieve opvolging aan te geven (zie ook beantwoording op Kamervragen van leden Piri en Jasper van Dijk (Aanhangsel Handelingen II 2021/22, nr. 3117)). Zeer zorgwekkend acht Nederland daarnaast de aankondiging van het Israëlische Ministerie van Defensie op 6 mei jl. dat plannen voor bijna 4500 Israëlische wooneenheden de laatste fase ingaan, waaronder ook het retroactief legaliseren van drie – voorheen ook naar Israëlische maatstaven illegale – *outposts* op de Westelijke Jordaanoever.

Het kabinet blijft Israël consistent aanspreken op de uitbreiding van nederzettingen, zowel bilateraal als in EU-verband. Nederzettingen zijn strijdig met het internationaal recht, ondermijnen de kansen op een tweestatenoplossing en doen spanningen op de grond toenemen. Nederland blijft zich uitspreken tegen illegale nederzettingen, of unilaterale acties die een duurzame oplossing verder op afstand plaatsen. Ik heb dat ook in mijn gesprek met mijn ambtgenoot Lapid naar voren gebracht.

Het Israëlisch Hooggerechtshof heeft ook een uitspraak gedaan dat de nog resterende onderdelen van de illegale Joodse nederzetting Homesh moeten worden verwijderd. De Israëlische regering heeft gezegd dat zij dat zal doen. Op het moment van schrijven van deze brief heeft het verwijderen hiervan nog niet plaatsgevonden.

Deze ontwikkelingen hebben ook een effect op de stabiliteit en speelruimte van de Israëlische regering onder leiding van premier Bennett, die in juni 2021 aantrad. De grote heterogeniteit van deze coalitieregering leidt tot uiteenlopende standpunten. In april verloor de regering haar meerderheid van één stem omdat Knesset-lid Idit Silman uit de coalitie stapte. Naar aanleiding van de ontwikkelingen op de Tempelberg/ Haram al-Sharif moskee bevroor de Islamitische Ra'am partij tijdelijk haar deelname aan de coalitie.

Aan de Palestijnse kant is er nog geen beweging in de richting van parlementaire en presidentiële verkiezingen. Het kabinet blijft de Palestijnse Autoriteit hierop aanspreken. Er is inmiddels een generatie Palestijnse jongeren die nog nooit heeft gestemd en die zich niet vertegenwoordigd voelt door de huidige regering. Daarnaast blijft de financiële situatie van de Palestijnse Autoriteit zorgwekkend doordat structurele hervormingen uitblijven, er minder donorgeld binnenkomt, en doordat Israël Palestijns belastinggeld niet overdraagt, onder andere omdat de Palestijnse Autoriteit het systeem rondom uitkeringen aan families van Palestijnse gevangenen niet hervormt.

Reis aan Israël en de bezette Palestijnse gebieden

In deze context bracht ik op 18 mei jl. mijn eerste bezoek aan Israël en de bezette Palestijnse gebieden, een wens die ik tijdens mijn eerste telefonische kennismakingsgesprekken met de Israëlische Minister van Buitenlandse Zaken Lapid en Palestijnse Minister van Buitenlandse Zaken Malki reeds had uitgesproken. Een eerder beoogd bezoek in maart moest ik helaas afzeggen door de ontwikkelingen in Oekraïne. De reis had als belangrijkste doel een persoonlijke ontmoeting met mijn ambtgenoten aan beide kanten, en kennisname van de huidige situatie op de grond, onder andere door te spreken met het Israëlische en Palestijnse maatschappelijk middenveld waaronder ook organisaties betrokken bij verzoeningsprojecten en het bedrijfsleven. Ook heb ik een ontmoeting gehad met de Palestijnse premier Shtayyeh en heb ik mijn respect betuigd door Yad Vashem te bezoeken en een krans te leggen namens Nederland voor de slachtoffers van de Holocaust. Het moment van mijn bezoek bood de mogelijkheid om persoonlijk mijn afschuw te delen over de recente terroristische aanslagen en de dood van journaliste Shireen Abu Akleh. Daarnaast boden de gesprekken, die in open sfeer plaatsvonden, ook de mogelijkheid om zorgen te delen over de eerder in deze brief beschreven ontwikkelingen.

De ontmoeting met Minister Lapid bood een goede gelegenheid om de brede en sterke bilaterale relatie tussen Nederland en Israël opnieuw te bevestigen. Er is gesproken over economische samenwerking gericht op vergroening zoals de energietransitie. Vlak voor mijn bezoek had er bijvoorbeeld een innovatiemissie op het gebied van waterstof vanuit Israël naar Nederland plaatsgevonden. Daarnaast is gesproken over de regionale veiligheidssituatie. Minister Lapid nodigde Nederland hierbij uit een actieve rol aan te nemen in één van de werkgroepen die zijn ontstaan na de Negev-Summit. Ik sta hier welwillend tegenover en bespreken verder met Israël wat een eventuele rol zou betekenen.

Daarnaast heb ik mij uitgesproken tegen de uitbreiding van illegale nederzettingen waarvan een groot aantal de laatste planningsfase is ingegaan. Ik heb aangegeven dat dit in strijd is met internationaal recht en de reeds gespannen situatie verder onder druk zet. Israël bevestigde dat voor hen de twee-statenoplossing nog altijd leidend is. Hierbij heb ik herhaald dat wat Nederland betreft uitbreiding van nederzettingen, het gebrek aan ontwikkelingsmogelijkheden voor Palestijnen en de sloop van Palestijnse huizen en bedrijfsruimten onnodig verdere obstakels opwerpen voor de twee-statenoplossing.

Het besluit van de Israëlische overheid om in oktober zes Palestijnse ngo's op de nationale terrorismelijst te plaatsen is ook besproken. Minister Lapid riep hierbij Nederland op te handelen naar dit Israëlische besluit. Ik heb aangegeven aantijgingen van terrorisme altijd uiterst serieus te nemen en zorgvuldig te behandelen. In gevallen waar Nederland een situatie zorgelijk acht, handelen we hier ook zelfstandig naar. In dit kader heb ik het voorbeeld genoemd om onze samenwerking met de *Union of Agricultural Work Committees* te beëindigen. Dit besluit hebben we genomen op basis van de uitkomsten van een Nederlands onafhankelijk en extern rapport. Ik heb tegelijkertijd ook aangegeven dat voor Nederland de tot nu toe ontvangen Israëlische informatie onvoldoende overtuigend is om het Israëlische besluit om deze organisaties als terroristisch aan te merken te rechtvaardigen, en daar gevolgen aan te verbinden. De zes organisaties komen niet voor op de VS, EU of VN sanctielijsten voor terrorisme, en de Israëlische informatie heeft niet tot verandering geleid. Afgesproken is hierover met elkaar in gesprek te blijven.

Minister Lapid vroeg voorts aandacht voor het groeiende antisemitisme, onder andere in Europa, waarbij ook problematische passages in Palestijnse schoolboeken aan bod kwamen. Ik heb hier aangegeven deze ontwikkeling zeer problematisch te vinden, en dat er in schoolboeken geen enkele ruimte mag zijn voor dergelijke passages. Tot slot bracht hij zijn zorgen naar voren over de aanstaande presentatie van het eerste rapport van de *Commission of Inquiry* in de Mensenrechtenraad. Hierbij heb ik in lijn met motie Van der Staaij (Kamerstuk 34 775, nr.44) aangegeven dat de Nederlandse inzet in VN-gremia zoals de aanstaande Mensenrechtenraad gericht is op het bereiken van gebalanceerde en feitelijke teksten en het tegengaan van disproportionele aandacht voor Israël (zie ook Aanhangsel Handelingen II 2020/21, nr. 3437).

Tegenover Palestijnse gesprekspartners heb ik de Nederlandse positie herhaald dat we oproepen tot het houden van presidentiële en parlementsverkiezingen en dat een einde gemaakt moet worden aan de interne verdeeldheid. Ook heb ik de rol van en steun aan maatschappelijk middenveld onderstreept die enkel in belang toenemen bij het uitblijven van verkiezingen en een democratisch gekozen parlement. Zowel Minister Malki als premier Shtayyeh gaven aan teleurgesteld te zijn in het uitblijven van voortgang ten aanzien van een politieke oplossing van het conflict onder de nieuwe regering Bennett, en deden nadrukkelijk een oproep om toe te zien op naleving van internationale afspraken als de Oslo-akkoorden en VN-resoluties.

Ik heb onderstreept dat Nederland blijft oproepen om de politieke dialoog te hervatten, maar dat ik ook zie dat het momentum hiervoor ontbreekt. Ik heb mijn steun geuit voor de bereidheid aan Palestijnse zijde het gesprek aan te gaan, bijvoorbeeld in de ontmoetingen tussen Minister van Defensie Gantz en President Abbas, en aangemoedigd hiervoor open te blijven staan. Ook de contacten om samenwerking op het terrein van sociaaleconomische ontwikkeling te verbeteren zijn van belang. Ik heb daarbij onze steun en hulp aangeboden, onder andere via de trilaterale werkgroepen tussen Israël, de Palestijnse Autoriteit en Nederland op het gebied van water, energie en handel. Ik heb onderstreept dat Nederland hier op de korte termijn volgende stappen wil zetten met volledige steun van Palestijnse zijde. Deze inzet wordt gesteund door Palestijnse zijde, maar neemt voor hen niet weg dat ze ook voortgang willen zien op politiek vlak.

Tot slot vormden diverse ontmoetingen met Israëlische en Palestijnse maatschappelijke organisaties een belangrijk onderdeel van mijn reis. Zo heb ik gesproken met zeven lokale verzoeningsorganisaties. Hoopvol is dat alle organisaties mogelijkheden voor samenwerking zien tussen Israël's en Palestijnen, in de hightech industrie of op het gebied van klimaatverandering. Echter kwamen ook de dagelijkse uitdagingen van dit werk aan bod zoals de verheerlijking van geweld aan beide kanten, het feit dat samenwerking in de Palestijnse maatschappij voornamelijk wordt gezien als collaboratie en in de Israëlische maatschappij vaak als samenwerking met terroristen, of de praktische (veiligheids-)problemen om elkaar te ontmoeten, als gevolg van de beperkingen in het vrije verkeer tussen gebieden. Ik heb daarnaast gesproken met vertegenwoordigers van de Palestijnse en Israëlische niet-gouvernementele organisaties Mussawa, Al-Haq, B'Tselem en Breaking the Silence over de oplopende spanningen en de mensenrechtensituatie. Naast mijn steun en de belangrijke rol van het maatschappelijke middenveld, heb ik tegelijkertijd ook duidelijk uitgesproken dat er voor enige vorm van banden met terroristische organisaties geen ruimte bestaat, en dat volledige transparantie in de samenwerking onontbeerlijk is.

Ik kijk terug op een bezoek waarbij de sterke betrekkingen en bilaterale relaties aan beide kanten zijn herbevestigd. Namens het kabinet blijf ik mij hiervoor inzetten. Intenties tot een spoedig tegenbezoek aan Nederland zijn uitgesproken. Op 9 juni jl. trof ik Minister Malki wederom al kort in Den Haag in het kader van zijn bezoek aan onder andere het Internationaal Strafhof. De complexe en volatiele situatie verdient onze blijvende aandacht. Bij gebrek aan perspectief op een politiek proces groeit de kans op escalatie. Nederland blijft een actieve rol spelen om beide partijen nader tot elkaar te brengen.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
W.B. Hoekstra